

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 37.091.12:005.963]37.018.43

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14572339>

Детермінанти селективної стратегії професійного розвитку вчителів зарубіжної літератури: аналіз мотиваційних чинників вибору курсів у системі підвищення кваліфікації

Дудко Наталія Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м.Суми, Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0632-4260>

Прийнято: 11.12.2024|Опубліковано: 29.12.2024

Анотація. *Мета дослідження полягає у комплексному вивченні мотиваційних чинників вибору курсів підвищення кваліфікації вчителями мовно-літературної галузі в умовах сучасних освітніх трансформацій. Методологія дослідження базується на анкетуванні цільових груп педагогів: вчителів зарубіжної літератури (по 20-25 осіб у кожній групі). Результати дослідження розкривають особливості професійної мотивації в контексті реформування освітньої системи, виявляють ключові потреби та бар'єри професійного розвитку. Наукова новизна полягає у комплексному аналізі мотиваційних механізмів підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури в умовах сучасних освітніх викликів.*

***Ключові слова:** підвищення кваліфікації педагогів, формати підвищення кваліфікації, мотивація, курси за вибором.*

Determinants of a selective strategy for the professional development of teachers of foreign literature: analysis of motivational factors for choosing courses in the system of professional development

Dudko Natalia

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor associate professor of the Department of social and humanitarian education Sumy regional institute of postgraduate pedagogical education, Sumy, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0632-4260>

Abstract. *The study aims to comprehensively examine the motivational factors for selecting professional development courses among language and literature teachers in the context of modern educational transformations. The research methodology is based on a survey of target groups of educators: teachers of foreign literature (20-25 participants in each group). The research results reveal the specifics of professional motivation in the context of educational system reform, identifying key needs and barriers to professional development. The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of motivational mechanisms for professional development in the face of contemporary educational challenges.*

Keywords: *in-service teacher training, in-service training formats, motivation, elective courses.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний освітній простір України перебуває в стані динамічних трансформацій, особливо важливу роль у яких відіграють вчителі мовно-літературної галузі. Мовна освіта є ключовим інструментом формування національної ідентичності, критичного мислення та комунікативної компетентності учнів. Саме тому професійний розвиток педагогів цієї галузі набуває стратегічного значення в контексті реформування освітньої системи.

Реформа освіти, що розпочалася з впровадженням Нової української школи, висуває принципово нові вимоги до професійної компетентності вчителів. Особливого значення набувають такі аспекти, як:

- здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій;
- формування наскрізних умінь учнів;
- розвиток критичного та креативного мислення;
- застосування міжпредметних зв'язків;
- володіння сучасними методиками викладання мови та літератури.

Проблематика професійного розвитку вчителів мовно-літературної галузі постійно ускладнюється внаслідок швидких соціокультурних змін, технологічних трансформацій та необхідності адаптації освітніх практик до нових реалій. Це актуалізує потребу глибокого дослідження мотиваційних чинників, які впливають на вибір курсів підвищення кваліфікації педагогами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.. Дослідження професійної мотивації та розвитку педагогічних працівників є предметом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, О. Пехота [1, с.445] розглядає професійний розвиток учителів як неперервний процес становлення фахової майстерності, наголошуючи на важливості внутрішньої мотивації.

О.Антонова [2, с.176; 3,с.190] у своїх дослідженнях акцентує увагу на трансформації системи підвищення кваліфікації, підкреслюючи необхідність

індивідуалізації освітніх траєкторій для педагогів. Л. Карташова [4, с.63-66] розширює це бачення, аналізуючи цифрові компетентності як ключовий напрямок професійного розвитку.

Зарубіжні дослідники також приділяють значну увагу цій проблематиці. Так, Дарлінг-Хаммонд [5, с.76] розглядає професійний розвиток як безперервний процес, що вимагає постійної адаптації до змін в освітньому середовищі. Інгварсон [6] акцентує на значенні зовнішньої та внутрішньої мотивації в професійному зростанні педагогів.

Дослідження О.Сагач [7, с.105-100] та О.Браславської [8, с.22-24] демонструють взаємозв'язок між мотивацією вчителів та якістю освітнього процесу, підкреслюючи системність професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень українських науковців у контексті мотивації професійного розвитку вчителів мовно-літературної галузі виявляє кілька важливих наукових напрямків. Зокрема, дослідження Н. Дівінської [9] присвячене вивченню психолого-педагогічних аспектів мотивації вчителів до неперервної освіти, де авторка акцентує увагу на індивідуальних траєкторіях професійного зростання та значущості внутрішньої мотивації.

О. Семеног у спільній публікації [10] розглядає проблему мотиваційної готовності вчителів української мови і літератури до професійного розвитку в умовах освітніх реформ, підкреслюючи роль особистісно-орієнтованого підходу в системі підвищення кваліфікації. Водночас дослідження І. Бабакіної [11, с.41-42] фокусується на діагностиці мотиваційних чинників вибору курсів підвищення кваліфікації, пропонуючи авторську методику виявлення професійних потреб та резервів особистісного зростання педагогічних працівників мовно-літературної галузі.

Вітчизняні науковці С. Сисоєва [12] та Т.Ковбасюк [13, с.62-66] розглядають мотивацію підвищення кваліфікації через призму особистісно-

професійного розвитку, наголошуючи на необхідності створення сприятливого освітнього середовища.

Водночас, аналіз наукових джерел виявляє низку невирішених аспектів проблеми мотивації вчителів:

- недостатнє вивчення специфіки мотивації вчителів мовно-літературної галузі;
- обмеженість досліджень мотиваційних механізмів в умовах освітніх реформ;
- потреба в комплексному дослідженні внутрішніх та зовнішніх чинників професійної мотивації;
- відсутність комплексної методики діагностики мотиваційних чинників професійного розвитку вчителів літературознавчих дисциплін.

Саме ці аспекти зумовлюють актуальність нашого дослідження та необхідність поглибленого вивчення мотиваційних чинників вибору курсів підвищення кваліфікації вчителями зарубіжної літератури для подальшого виокремлення перспективних напрямків модернізації системи підвищення кваліфікації, прогнозування тенденцій професійного розвитку педагогічних працівників та виявлення латентних чинників професійного вибору.

Метою дослідження є комплексне вивчення мотиваційних механізмів, що спонукають вчителів зарубіжної літератури до професійного розвитку, та виявлення ключових чинників, які впливають на їхній вибір курсів підвищення кваліфікації для подальшого визначення методологічних принципів та практичних механізмів оптимізації процесу мотивації вчителів до безперервного професійного розвитку.

Методологічний інструментарій дослідження. У процесі наукової роботи було застосовано низку дослідницьких прийомів та підходів: критичний аналіз науково-методичної літератури, присвяченої проблематиці професійного

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

розвитку та підвищення кваліфікації освітніх фахівців; статистичне опрацювання інформаційних масивів про навчання педагогічних кадрів; опитування учасників дистанційних освітніх програм; порівняльний аналіз емпіричних даних з використанням якісних та кількісних методологічних стратегій.

Застосування комплексної методології дослідження дозволило сформувати багатовимірне уявлення про досліджувану проблематику. Якісні методи надали можливість деталізувати проміжні результати, водночас кількісні підходи забезпечили математично обґрунтовану систематизацію виявлених закономірностей у сфері дистанційної післядипломної педагогічної освіти. Це уможливило розкриття специфічних проблемних аспектів та формулювання конкретних науково обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. З вересня 2023 року по листопад 2024 року ми проводили опитування за різними варіантами анкет в Сумському ОІППО щодо мотивації стосовно обраних ними курсів за вибором на курсах підвищення кваліфікації серед груп вчителів зарубіжної літератури. Загалом нами було опитано 138 педагогів з 13 груп вчителів зарубіжної літератури, які обирали на протязі 2023/2024 навчального року та в першому півріччі 2024/2025 навчального року курси за вибором для вчителів зарубіжної літератури. Для цієї категорії вчителів було представлено 4 курси за вибором, а саме: «Інтегроване навчання при вивченні творів зарубіжної літератури», «Особливості організації освітнього процесу при вивченні зарубіжної літератури в умовах упровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти», «Сучасні підходи навчання зарубіжної літератури при реалізації Державного стандарту базової середньої освіти » та «Нові орієнтири мовно-літературної галузі в Новій українській школі (зарубіжна література)». Форма навчання у всіх

груп вчителів - дистанційна, у форматі Microsoft Teams. Опитування проводилося у формі анонімного анкетування.

Результати анкетування дозволили нам проаналізувати мотиваційні чинники вибору курсів підвищення кваліфікації вчителями зарубіжної літератури (Таблиця 1):

Таблиця 1.

Мотиваційні пріоритети вчителів зарубіжної літератури при виборі курсів підвищення кваліфікації

Мотиваційний чинник	Рівень прояву (%)
Професійне зростання	82%
Оновлення методичних компетентностей	75%
Впровадження інноваційних технологій	70%
Особистісний розвиток	58%
Кар'єрне просування	25%

Джерело: власна розробка автора

Аналіз результатів мотиваційних пріоритетів висвітлив, що перше місце посідає професійна мотивація: найвищий пріоритет для вчителів всіх груп - професійне зростання (82%); значний інтерес у більшості вчителів також до оновлення методичних компетентностей (75%) та до впровадження інноваційних технологій навчання 70%).

В Таблиці 2 представлено результати опитування стосовно мотивації саме професійного розвитку вчителів:

Таблиця 2.

Мотивація професійного розвитку вчителів зарубіжної літератури

Критерій мотивації	Рівень прояву (%)
Бажання впроваджувати інноваційні методики	75%
Потреба в оновленні фахових знань	82%
Прагнення підвищити якість викладання	88%
Особистісне зацікавлення літературою	70%
Можливість професійної самореалізації	65%

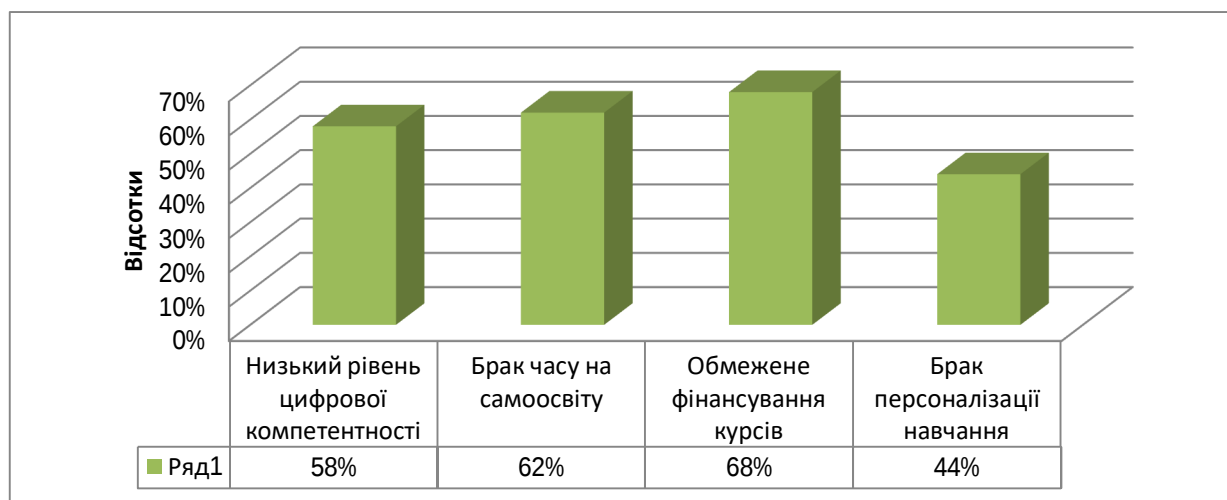
Джерело: власна розробка автора

Аналіз таблиці 2 показує, що найвищою мотивацією вчителів зарубіжної літератури є прагнення підвищити якість викладання (88%), також спостерігається стійка внутрішня мотивація до професійного розвитку.

На рис.1. представлено гістограму за наступним опитуванням стосовно бар'єрів професійного розвитку на курсах підвищення кваліфікації:

Рисунок 1.

Особисті бар'єри професійного розвитку вчителів зарубіжної літератури при відборі курсів підвищення кваліфікації

Джерело: власна розробка автора

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Аналіз особистих бар'єрів професійного розвитку висвітлив той факт, що найбільш вагомою проблемою (68%) є обмежене фінансування курсів. Мається на увазі той факт, що безкоштовними для вчителя є лише одні курси за вибором на рік, а високі витрати на якісні курси підвищення кваліфікації, особливо ті, що передбачають закордонне стажування або участь відомих закордонних експертів є певним обмеженням.

На другому місці стоїть низький рівень цифрової компетентності (58%), тобто деякі складнощі в опануванні сучасних освітніх технологій, неготовність використовувати онлайн-інструменти та цифрові платформи для викладання літератури.

62% за результатами опитування посів брак часу на самоосвіту – всі вчителі зауважували на перевантаженість поточною роботою та документацією, що не дозволяє вчителям приділяти достатньо часу власному професійному розвитку.

Й на останньому місці (44%) є брак персоналізації навчання – частина вчителів зауважувала на те, що уніфіковані програми підвищення кваліфікації не враховують індивідуальні потреби та рівень підготовки конкретного вчителя.

Це свідчить про необхідність систематичної модернізації методичних матеріалів; необхідність впровадження гнучких форм підвищення кваліфікації; подальший розвиток цифрових компетентностей вчителів зарубіжної літератури та створення на курсах психологічно комфортного освітнього середовища.

Останнім в анкетуванні було питання стосовно мотивів вибору того чи іншого курсу серед представлених 4-х. Результати опитування представлено в Таблиці 3:

Таблиця 3.

Мотивація та привабливість курсів за вибором для вчителів зарубіжної літератури

	Назва курсу	Рівень зацікавленості (%)	Основні мотиви вибору
1	Інтегроване навчання при вивченні творів зарубіжної літератури	82%	Формування міждисциплінарних компетентностей
2	Особливості організації освітнього процесу при вивченні зарубіжної літератури в умовах впровадження нового Державного стандарту	88%	Пряма відповідність освітнім реформам
3	Сучасні підходи навчання зарубіжної літератури при реалізації Державного стандарту	85%	Оновлення методичного інструментарію
4	Нові орієнтири мовно-літературної галузі в Новій українській школі	75%	Розуміння стратегічних змін в освіті

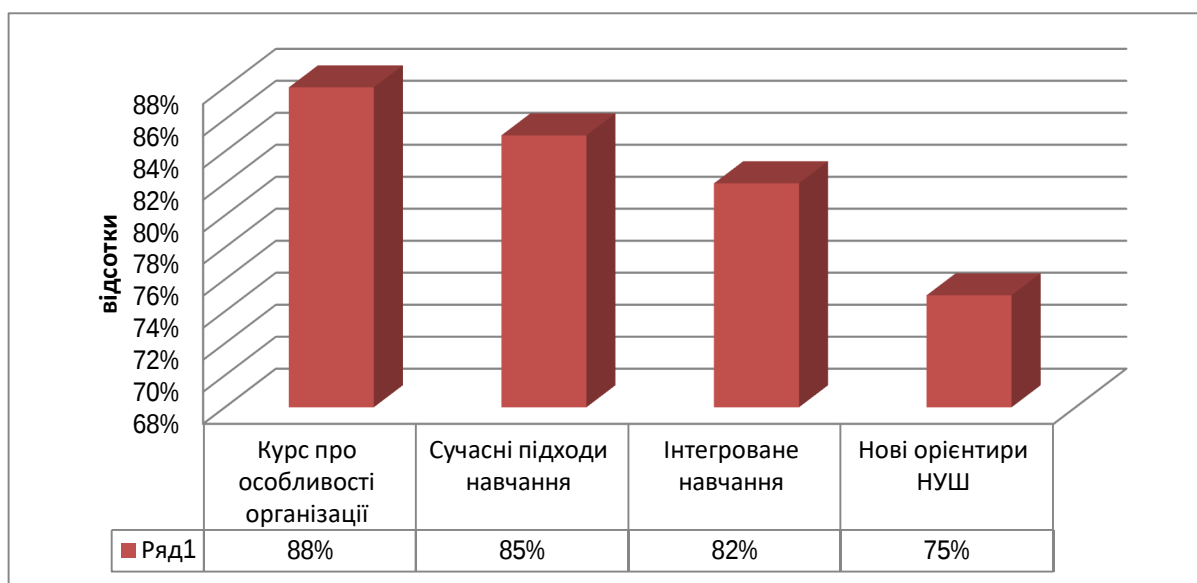
Джерело: власна розробка автора

Наочніше отримані дані представлено на рис.2.:

Рисунок 2.

Пріоритетність курсів за рівнем зацікавленості

Джерело: власна розробка автора

Аналіз отриманих даних демонструє, що найвища зацікавленість (88%) - курс про особливості організації освітнього процесу відповідно до нового Державного стандарту.

Причини максимальної привабливості:

- пряма практична спрямованість;
- відповідність актуальним освітнім реформам;
- чітка методологічна база;
- гарантія відповідності сучасним вимогам.

Другим за популярністю (85%) - став курс про сучасні підходи навчання.

Мотиваційні фактори вибору курсу:

- оновлення методичного інструментарію;
- можливість впровадження інноваційних технологій;
- підвищення професійної компетентності.

Курс «Інтегроване навчання» (82%) цікавий через:

- можливість міждисциплінарного підходу;
- розширення меж традиційного викладання;
- розвиток креативного мислення учнів.

Найменш привабливий (75%), але також важливий курс про нові орієнтири. Ми вважаємо, що причинами меншої зацікавленості є більш теоретичний характер курсу.

Висновки. Проведене дослідження дозволило комплексно вивчити мотиваційні чинники вибору курсів підвищення кваліфікації вчителями мовно-літературної галузі, а саме вчителями зарубіжної літератури.

Аналіз отриманих результатів підтвердив високий рівень внутрішньої мотивації педагогів до професійного розвитку, виявив пріоритетність професійного зростання та оновлення методичних компетентностей. Вчителі зарубіжної літератури найбільше зацікавлені в курсах, які мають чітку практичну спрямованість, безпосередньо пов'язані з освітніми стандартами, дають конкретний методичний інструментарій та допомагають адаптуватися до сучасних освітніх викликів.

Проведене дослідження визначило також ті аспекти загальної проблеми, які потребують додаткових досліджень, а саме недостатню розробленість інструментарію виявлення латентних мотиваційних тенденцій.

Тому до перспектив подальших досліджень ми відносимо створення типології мотиваційних стратегій професійного розвитку та обґрунтування концептуальної схеми персоналізації освітніх траєкторій вчителів.

Практичними імплікаціями цього ми вбачаємо удосконалення системи підвищення кваліфікації через врахування виявлених мотиваційних детермінант та проєктування індивідуальних освітніх маршрутів вчителів зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. Пехота О. Навчання дорослої людини миру на засадах розвитку її життєвих навичок // Освіта для миру. Київ. Вид-во ТОВ Юрка Любченка. 2019. Т.2. С.444-454.
2. Антонова О. Є., Ващук О. В. Інтегративний підхід до побудови моделі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості учнів// Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: зб. наук. пр. /за заг. ред. С.С.Вітвицької, Н.Є.Колесник. Житомир: Н.М.Левковець, 2017. Ч.1. С.174-182.
3. Антонова О. Є., Бірук Н. П. Професійна підготовка компетентних фахівців в умовах сучасних освітніх трансформацій: теорія і практика: збірник наукових статей// Теорія і практика: збірник наукових статей. 2024. № 3. С.186-198.
4. Карташова Л., Гуржій А., Сорочан Т. Цифрове навчальне середовище нового покоління: екосистема для суб'єктів освітнього процесу// Сучасні досягнення в науці та освіті : зб. пр. XVI Міжнар. наук. конф. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 63-66. URI <https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/10646>
5. Darling-Hammond, Maria E. Hyler, and Madelyn Gardner.// Effective Teacher Professional Development. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute. P.76. 2017 URI: https://learningpolicyinstitute.org/sites/default/files/productfiles/Effective_Teacher_Professional_Development_REPORT.pdf
6. Lawrence Ingvarson. Teaching standarts and the promotion of quality teaching // European Journal of Education. July.2019. URI: https://www.researchgate.net/publication/334768400_Teaching_standards_and_the_promotion_of_quality_teaching

7. Сагач О. Мотивація як складова професійного розвитку майбутнього вчителя// Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. Вип. 27. С. 105-110.
8. Браславська О., Озерова Л. . Теоретичні основи формування професійної мотивації майбутнього вчителя в умовах фахової підготовки// Проблеми підготовки сучасного вчителя. (2(22). С. 21-30. URI: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(22\).2020.219381](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(22).2020.219381)
9. Дівінська Н. Діагностика професійних умінь викладача застосовувати інноваційні форми і методи навчання.// [Проблеми освіти](#). 2022. Вип. 2. С. 134-146. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pros_2022_2_10
10. Лук'янова Л., Лянной Ю., Семеног О., Вовк М. Фахова практика вчителя: національний досвід та європейські цінності : посіб. . Київ : Талком, 2023. 237 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/d42e8329-2742-4634-be94-400836f310f2>
11. Бабакіна О. О. Розвиток системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в останній чверті XX – на початку XXI століття у системі післядипломної освіти// *Korszerű műszerek és algoritmusai tapasztalati és elméleti tudományos kutatási : nemzetközi tudományos gyakorlati konferencia anyagaival.* (Hang 3). Szeptember 18, 2021. Budapest. Magyarország : Európean Scientific Platforme. P. 41-42.
12. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ: ВД «ЕКМО 3-тє видання, 2022. 320 с.
13. Ковбасюк Т. Психолого-педагогічні особливості мотивації педагогів до професійної діяльності// *New pedagogical thought.* 2021. Т. 108. №. 4. С. 62-68.
14. Skakun I. Digital competencies of the teacher of the future// *Futurity Education.* 2021. P. 39–48. URL: <https://doi.org/10.57125/fed/2022.10.11.18>

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

15. П'янківська Л. Професійна мотивація особистості: теоретичний аспект// Грааль науки. 2021. № (2-3). С. 532-536. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.04.2021.108>